

**VII. 1948 TÜRKİYE
İKTİSAT KONGRESİNDE
KABUL EDİLEN RAPOR VE KARARLAR**

1-1948 Türkiye İktisat Kongresinin Devletçilik Hakkındaki Rapor ve Kararı

1- Devletin iktisadi siyaseti, hususi mülkiyete dayanan ferdin iktisadi hürriyetlerini koruyan, iktisadiyat sahasında hususi teşebbüsü esas tutan ve milli ekonomiye rehberlik eden ve içtimai adaleti ehemmiyetle ele alan bir sistem olmalıdır.

2- Cumhuriyet rejimi ile yeni bir siyaset takibine başlayan devlet, milli iktisat tarihimizin kuruluş devresinde kurucu ve genişletici vazifesini ifa etmiş ve iktisadi binanın temelini atabilmek için birçok sahalarda işletmeçiliğe girmiş ve bazı sahaları fiili veya kanuni inhisarı altına almıştır.

Devlet iktisadi yapının temellerini bu suretle attıktan ve kurulan müesseseleri yeter derecede işlettikten sonra, işletmecilik faaliyetlerini ancak birinci derecede amme hizmetleri sayılan işlere ve asıl vazifesi olan ve iktisadi siyasetin işletmecilik dışında kalan tetkik, tanzim ve murakabe sahalarına hasretmelidir. Devlet bu gibi hizmetler dışında kalan, zirai, ticari ve sınai mahiyetteki işlerden peyderpey elini çekmeli ve bilhassa hiçbir suretle serbest piyadaki teşebbüsler karşısında hem rakip hem de murakip durumunda bulunmamalıdır.

3- Tabiatı iktisadi inhisarı mahiyette olan veya henüz hususi teşebbüsce ele alınamıyacak bulunan ve rasyonel bir şekilde işletilmek şartıyla devlet elinde kalmasında mahzur görülmeyen işletmelerden başlıcaları şunlardır :

- 1) Demir yolları,
- 2) Limanlar (İşletmesi muhtar idarelere bırakılmak üzere)
- 3) P.T.T.
- 4) Radyo
- 5) Milli istihlal ve istihlakı tağdiye ve tanzim eden mühim enerji işletmeleri.
- 6) Hususi teşebbüslerce orman bölgeleri haricinde kurulmuş ve yeniden kurulacak olanlar haricindeki ormanlar
- 7) Müstahsil mahsulünün kıymetini koruyacak müesseseler.
- 8) İnhisar halinde olmamak şartıyla muntazam posta ve yolcu gemiciliği.
- 9) Devlet kredi müesseseleri (işletmesi muhtar idarelere bırakılmak üzere)
- 10) Her nevi örnek ve öğretim müesseseleri
- 11) Hususi sermayenin gidemeyeceği, durumları ekonomik kalkınmaya ihtiyacı olan bölgelerde girişilecek sınai teşebbüsler.

4- Devlet bundan böyle amme mahiyetini haiz olmayan işletmelere devam etmemeli ve yeni tesisler ve tevsiler yapmamalı ve mevcut işletmeleri peyderpey hususi teşebbüslere ve kooperatiflere devretmek üzere esaslar hazırlamalıdır.

5- Devletin teşvik, murakabe ve müdahalesiyle ilgili mevzuat ve bilhassa tatbikat şekilleri hususi işletmelerle devlet teşebbüslerini müsavi hukuki ve iktisadi şartlar altında bulundurmali ve hususi sermayeye emniyet telkin edecek bir istikrar arzetmelidir. Milli ekonomimizin dünya ekonomi şartlarına tedricen intibak kudretini gösterebilecek bir şekilde gelişebilmesi için iktisadi faaliyetlere engel olan veya bunları güçleştiren vergi ve

resimleri esaslı bir şekilde tetkikten geçirilmesi, diğer taraftan da himaye politikasının kademeli bir şekilde hafifletilmesi mevzuu üzerinde durulması muvafık olur.

Devlet tabiatı iktisasi inhisar kurmadığı sahalara hususi teşebbüsün de katılmasına hiçbir suretle mani olmamalı, müsavatsızlık yaratmaktan çekinmeli ve serbest rekabete fırsat vermelidir. Bu arada hususi teşebbüslerin küçük müstahsil ve müstehliki ezer vaziyetteki inhisarın gelişmesine karşı da uyanık ve tedbirli bulunmalıdır.

6- Döviz ve sermaye kaynaklarımızın darlığı karşısında süratli bir iktisadi inkişafı sağlamak maksadiyle ecnebi sermayenin anormal imtiyazlara malik olmamak şartıyla Türk ekonomisine katılmasını ve bu maksatla gereken tedbir ve kararların alınmasını lüzumlu görürüz.

7- Memleketimizin iktisadi bünye ve münasebetlerini tetkik etmek üzere ilmi hüviyetleri veya iş hayatındaki başarılarıyla tanınmış bitaraf iktisatçılardan mürekkep bir enstitünün kurulmasını lüzumlu görürüz. Hükümetin bu enstitü çalışma ve kararlarına müdahale etmemesini dilerken, milli ekonomiyi ilgilendiren esas mevzular ve bilhassa bundan böyle iktisadi sahada devletin rol alması lüzumlu görülen hususlar hakkında yapılacak tetkiklerde bu enstitünün vazifelendirilmesini zaruri görürüz.

Umumi Heyet ve komisyonumuzda ilim ve iş adamlarımızın ve kongremize iştirak eden delegelerin memleketin ihtiyaç ve temayülünü aksettiren değerli fikir ve mütalaları basılmış ve basılacak olan broşürlerde yer almış bulunmaktadır.

Komisyonumuz ancak karar şekline inkilap eden esas prensipleri yukarıdaki maddelerde telhis etmekle umumi kanaatları tebarüz ettirmeye çalışmıştır.

2- 1948 Türkiye İktisat Kongresinin Vergi Reformu Hakkındaki Rapor ve Kararı

Giriş :

Komisyonumuzca seçilen faal üyeler 22 Kasım 1948 Pazartesi günü öğleden sonra İstanbul Ticaret ve Sanayi Odasında toplanarak başkanlığa Hüsnü Himmetoğlunu, başkan vekilliklerine Hamdi Başar ve Profesör Neumark'ı ve raportörlüğe Osman Fikret Arkunu seçmiştir. Hamdi Başar diğer komisyonlarda da faal vazife alaçağından itizar etmiştir.

Komisyon, yönetmelik gereğince diğer kongre üyelerinin iştirakiyle çalışmalarına başlamıştır.

Komisyon :

1- Kazanç ve Gelir vergileri

2- Muamele vergisi

üzerinde çalıştığı kararlaştırmıştır.

Komisyonun ilk iki günlük mesaisi tamamıyla gelir ve kazanç vergileri etrafında muhtelif fikir ve mütaaların izahına, üçüncü gün de bu izahlar neticesinde beliren esaslar üzerinde münakaşa ve karar alınmasına tahsis edilmiştir. Son gün ise muamele vergisi üzerinde görüşülmüş ve bu mevzu karara bağlanmıştır.

1- Gelir ve kazanç vergileri hakkındaki fikir ve mütaalar :

Bu mevzular üzerinde üç gün süren izahlar, fikir teatileri ve ünakaşalarda ilk olarak halen meri bulunan kazanç vergisi kanunlarının bilhassa maktu vergiye (iradı

gayri safi ve gündelik kazanç) tabi mükelleflere geniş ölçüde yer vermiş olması hasebiyle adaleti temin etmediğinde ve esaslı bir vergi reformu yapılması noktasında ittifak hasıl olmuştur.

Bu esas üzerinde mutabık kalındıktan sonra, yapılacak vergi reformunda ne gibi ameli ve kolay usullerin kabulü lazım geldiği üzerinde görüşülmüştür. Bu müzakere ve münakaşalarda yapılacak değişikliklerin mahiyeti ne olursa olsun fikirler şu esaslar üzerinde birleşmiştir:

- 1) Beyanname sisteminin vergi adaletini temin edecek derecede ve makul had dahilinde genişletilmesi.
- 2) Vergi nisbetlerinin mükellefi tazyik etmiyecek bir hadde indirilmesi,
- 3) Mütarakkiyet prensibinin kabulü suretiyle, vergide fedakarlığın müsavi ve mütenasip bir hale konulması,
- 4) Memleketimizin umumi geçim seviyesi nazarı itibare alınarak makul bir asgari geçim indiriminin vergi dışında bırakılması.

Bu noktalar üzerinde mutabık kalındıktan sora memleket şartlarının nazarı itibare alınması ve bugüne kadarki tecrübelerden istifade kaydıyla, bu esasların hangi vergi şeklinde tanakkuk edeceği meseleleri üzerinde münakaşalar yapılmıştır.

Bu münakaşalarda bir kısım üyeler, verginin çeşitli kaynaklardan yani:

- 1- Ticaret ve sanayi kazançları
- 2- Serbest meslek kazançları
- 3- Ücretler,
- 4- Menkul iratları,
- 5- Gayri menkul iratları,

gibi muhtelif menbalardan beş ayrı beyanname verilmek ve bu gelirlerin her birinin teker teker ele alınmak suretile vergiye tabi tutulmasının daha kolay olacağı fikrini müdafaa etmişlerdir.

Aynı fikir sahipleri gelir kaynakları birleştirilmeden dahi mütarakkiyetin tatbikinin ve asgari geçim indiriminin yapılmasının mümkün olacağı kanatında bulunmuşlardır.

Üyelerin diğer bir kısmı ise, kaynakların teker teker beyannameye tabi tutularak vergilendirilmesinin beyanname sayısını arttıracığı ve tatbikatta müşkülât doğuracağı ve ezcümle mükellefe beyanname verme külfetini birkaç defa tahmil edeceğini maliye ile teması ve belki ihtilafları artıracığını, en az geçim indiriminin tatbikini ise tamamen zorlaştıracığını ve gayri adil bir vaziyet almasını mucip olacağını, hulusa tatbik kabiliyetinden mahrum bulunduğunu ve mükellefi izaç edeceğini beyan etmişlerdir.

Bu çeşitli muamelelerin tek bir beyannameye gösterilmesinin gerek mükellef ve gerek maliye teşkilatı, bakımından daha kolay ve pratik olacağını ve ancak bu suretle herkes tarafından arzulanan adil ve mükellefi tazyik etmiyen bir verginin tatbik edilmiş olacağını tebarüz ettirmişlerdir.

Bu karşılıklı noktai nazarları dinliyen faal komisyon üyeleri ile müzakerelere iştirak eden diğer kongre üyeleri her iki teklifin yukarıda belirtilen fayda ve mahzurlarını incelemişler ve bu mevzular üzerinde inkişaf eden konuşmalar sonunda durumun tevazzuh ettiğini ifade ederek reye müracaat olunmasına karar vermişlerdir.

Reye müracaat neticesinde her gelirin kaynaklarında vergilendirilmesi hakkındaki teklif kabul edilmeyerek gelirlerin tek bir beyannamede gösterilmesinin memleketimizin şartlarına daha muvafık ve tatbikinin de daha kolay olduğu ve bu çerçevede dahilinde basit vergi alma usullerinin de teminine matuf esasların teklif edilmesi ekseriyet kazanmıştır. Bunun üzerine komisyonun faal üyeleri komisyon umumi heyeti tarafından kararlaştırılan bu umumi prensibe göre, hükümet tasarısını nazarı itibare almadan memleketin bünyesine uyacak tedbirleri düşünerek yeni tatbik edilecek vergi usulünde göz önünde tutulması gereken hususları aşağıdaki şekilde tesbit ederek raporu hazırlamışlardır.

A) Memleketimizin bünyesi ve köylümüzün içinde bulunduğu hayat şartları nazarı itibare alınarak umumiyetle zirai kazançların vergiden istisnası.

B) Gayri menkul iratların 2500 liraya kadar olan kısmının vergiden istisnası ve bina vergilerinin masraf kaydı mükellefin yükünü ağırlaştıracağından vergiden mahsubu.

C) Geniş ölçüde iş yapan tüccar ve sanayi erbabı dışında kalan mükelleflerden iş hacmi nisbeten fazla olanların basit defter (bugünkü muamele vergisi defterlerinden daha kolay) usulüne tabi tutulması, aşağıda gösterilen şartlar dahilinde bulunan esnaf ve küçük sanat erbabının ise, bizzat işinin başında bulunmak ve iş yeri kirası 900 lirayı geçmemek kaydıyla, beyanname ve defter usullerine tabi tutulmaması:

a- Esnaf. Toptan ticaretle uğraşmamak şartıyla senelik mubayaatı tutarı 70 bin lirayı aşmıyanlar,

b- Küçük sanat erbabı. Mubayaatı 50 bin lirayı geçmiyenler,

(1948 senesi başındaki kiralılar esnaf muaflığı bakımından esas tutulmalıdır. 1940 senesinden evvel yapılmış olan iş yerleri bakımından gerçek kiranın tesbiti mümkün değilse matrah olarak gayri safi iradın iki misli kabul edilir.)

D) Kurumlar vergisi: Kurumlar vergisi muhafaza edilmekle beraber nisbet sermaye şirketleri için % 10'dan % 5'e indirilir. Amme müesseseleri içinde % 30 olmalıdır.

E) Serbest meslek erbabı: (Bu hususla meşgul olunmamıştır.)

F) Ücretler : İşçi namı altında bulunan kimseler gelir vergisine tabi olanlar yanında çalışsalar dahi karneli olmalıdırlar.

G) Asgari geçim indirimi: Çocuklu mükellef tabirinin kanuna girmesi lazımdır.

Geçinme endeksinde % 15'i mütecevaz bir değişme olduğu takdirde, Maliye Bakanlığı bu hadleri değiştirmek hakkını haiz olmalıdır.

Bekar mükelleflerde senede 600 lira.

Çocuklu evlilerde senede 750 lira.

Çocuklu evlilerde senede 1000 lira.

H) Vergi Nisbetleri: Nisbetlerin % 10' dan başlatılması, azami fiili vergi nisbetinin % 30'dan fazla olmaması üzerinde ittifak edilmiştir. Bu nisbetler ancak yukarıda izah edilen esasların küll halinde kabulü ile kabili tadbiktir. Aksi takdirde nisbetlerin yükseltilmesi mukaddirdir.

İ) Usul meseleleri :

I- Değerlendirme :

a) Amortisman nisbetleri veriyet müddetleri 3 yıldan az olmamak kaydıyla ilgili bakanlıklarla Sanayi Birlikleri ve Ticaret Odaları mümessillerinin müşterek kararıyla tesbit ve ilan olunmalıdır.

b) Yangın zelzele, ve seylab gibi fevkalade hadiseler dışında tamamen bozulan ve kıymeti sıfıra düşen maddeler ve kıymetler mahalli defterdarlığın tayin edeceği bir eksper heyeti huzurunda tespit edildikten sonra aktif kıymetlerden ihraç edilmelidir.

II- Tecdit Fonu: İşletmeler sabit sermayelerinin % 25'ini geçmemek kaydıyla ve ayrıldığı tarihten üç sene zarfında kullanılmak şartıyla tecdit fonu ayrılabilirler. Bu müddetin hitamında kullanılmayan tecdit fonları kar ve zarar hesabına nakledilir.

J) Zararın nakli: Zararın nakli için beş senelik müddet kabul edilmelidir.

Mühim Not:

Beyanname ve faturaların tertip ve tanziminde defterlerin tutulma usul ve şekillerine ait cezai hükümler kasda ve hilafı hakikat beyanlara müstenit olmadıkça, yapılacak kanun nesri tarihinden itibaren üç sene müddetle tatbik edilmemelidir.

2- Muamele Vergisi hakkında görüşmeler:

Komisyon imalat muamele vergisinin tamamen kaldırılmasını ve aynı zamanda bu yönden noksanlaşacak devlet gelirlerinin başka bir yoldan ve münasip bir şekilde telafisine çare aranmasına karar vermiştir. Bu yolun bulunması pek kolay bir mesele olmadığı cihetle komisyon bu kararın üzerinde durulmak ve bir neticeye varılmak üzere seçilecek müteahhas kimselerden müşekkil bir heyetin İstanbul Sanayi Birliği ile birlikte bu işe memur edilmesine karar verilmesini rica ediyoruz.

Vaktin darlığından komisyonumuz gece yarınalarına kadar çalışarak ancak bu esasları tespit edebilmiştir. Raporda gelir vergisinin esas ve mevzuları üzerinde tetkikat yapılırken tatbik usüllerinin ehemmiyetli olanları da ele alınmış ve raporda arz edilmeye çalışılmıştır. Ancak usüle ait noktalarının ayrılacak bir heyet tarafından bir defa daha gözden geçirilmesini muvafık buluyor ve raporumuzu sayın kongrenin tasvibine arz ediyoruz.

3- 1948 Türkiye İktisat Kongresinin Dış Ticaret Hakkındaki Rapor ve Kararı

Dış ticaret konusu üzerinde gereken incelemeyi yapmak ve bu hususta vardığı neticeleri kısaca belirtmek görevi ile Sayın Kongre tarafından seçilmiş bulunan komisyonumuz çalışmalarını komisyonlar için ayrılan zaman içinde tamamlamış ve aşağıdaki esasları Sayın Kongreye arza karar vermiştir:

Dış ticaret ithalat ve ihracat meselelerini kavrar, memleketimizin ticaret bilançosu dışındaki beynelmilel gelir kaynakları yok denecek kadar kıt olduğundan, ithalat, ihracat imkanlarına, ihracat da istihsal kapasitesine bağlıdır. Şu halde dış ticaret sahasındaki düşüncelerimize istihsal işinden başlamak zaruridir.

Türkiyenin ihracatı zirai maddeler üzerinde toplanmakta ve bunun yanında ham madenler nisbeten ufak bir yer işgal etmektedir.

Bu gün yurdumuzun ihracatı, ithalatı karşılamaya müsait olmadığından dış ticaretimizde ilk ıslah tedbiri olarak, istihsali artırmak davasının ele alınması zaruridir.

Bu husustaki tekliflerimiz şöyle hulasa edilebilir :

I- İstihsal

1- Halen ihraç etmekte olduğumuz mahsullerin miktar ve kalitesinin dünya piyasalarının sürüm şartlarına göre ayarlanması ve istihsalimizin daha kolay satış imkanı arzeden hububat, bakliyat, yağlı tohumlar, her türlü nebati ve hayvani yağlar, bağ ve bahçe ürünleri, pamuk, hayvan ve deniz mahsulleri gibi maddeler lehine gelişmesi gerekmektedir.

Diğer taraftan maden istihsalimizin ve bu arada taş kömürümüzün ihracatta ehemmiyetli rol oynayacak miktara çıkarılması için acele harekete geçilmesi icab emektedir. İhracatın kalkındırılması davasının tahakkuku için, ziraatin sanayi hareketlerimize müvazi olarak bugünkünden daha dikkatli hedef alınması lazımdır.

2- Hem endüstrinin rasyonel esaslara dayanabilmesi, hem de geniş bir istihsal programına gidilmesi her türlü enerji kaynaklarımızın gelişmesine bağlı bulunduğundan, bu mevzudaki çalışmalar hızlandırılmalıdır.

3- Zirai ihraç maddelerimizin mümkün olduğu kadar yarı mamül veya mamül olarak ihracına gayret etmek suretiyle işçilik ücretlerinin memlekette kalmasının temini lazımdır.

4- Zirai istihsalın memleket bünyesine uygun bir şekilde planlaşmasını sağlamak maksadıyla hayvancılık, deniz mahsülleri ve ormancılık gibi bütün ziraati kucaklayan yurda şamil bir ziraat ve istihsal kongresinin en yakın zamanda toplanması temenniye şayan görülmüştür.

II- Maliye ve Para Politikası :

Yalnız dış ticaret ve istihsal davamız için değil, daha geniş mahiyette olarak memleketin huzur içinde inkişafı yolunda salim bir para politikasına ihtiyaç aşikardır. Sıhhatli bir para herşeyden evvel kıymet istikrarı arzetmelidir. Paranın iç kıymeti istikrarlı bir hale getirilmeden, dış ticaretin en ehemmiyetli tarafı olan döviz fiyatları meselesini maksada uygun bir tarzda ele almağa imkan yoktur.

Sadece dış ticaretimiz için değil, milletimizin iktisadi yaşayış ve selameti için paramızın kıymetindeki sukutu durdurmak ve bu sahada, bir istikrar ve emniyet havası yaratmak zaruridir. Böyle bir havanın vucudu için yapılacak ilk iş bütçede hakiki bir denklik meydana getirmektir. Milli gelirimiz artmadan veya vergi randımanını artıracak ıslahat yapılmadan bütçemizin kabarması ve zahiri muvazene altında büyük açıklar arzetmesi memleketi fena akıbetlere sürükleyen bir yoldur. Döviz fiyatlarını tutmak, yani paramızın dış kıymetini tespit etmek arzusunda ise herşeyden evvel iç kıymette istikrarı sağlamamız şarttır. Yoksa bir taraftan bütçe açıklarile enflasyon yolunu açık tutup, diğer taraftan döviz fiyatlarını muayyen seviyede tespitiye çalışmak imkansızdır. Bu sahada işe girişmenin ilk şartı, paramızın iç kıymetini istikrara kavuşturmadır. Halbuki bugünkü bütçe açığı, daha doğrusu görünüşte mütavazin bütçe politikası bizi aksi istikamete sevk etmektedir. Açık bir bütçe ve açık bir hesap blançosu ile para ıslahatından bahsetmek abestir. Bozuk maliye ve para siyaseti yürüten bir memlekete dışarıdan sermaye gelmesini beklemek beyhudedir. Memleketimizden kaçmış ve kaçmakta bulunan milli sermaye yabancı bankalarda yatarken ve sermayemiz memleketimizde emniyet görmezken dışarıdan kredi beklememiz ve bu hususta müşkülât gösterilince muberr olmanız yersizdir.

Para siyasetimiz hakkındaki mülahazalarımıza; tedavül miktarının Merkez Bankasının döviz alım ve satım müameleleri ile, maliyenin ihtiyaçlarına göre değil, istikrarlı bir fiyat seviyesi hedefine göre ayarlanması lüzumunu da katmak isteriz.

Bundan başka, yabancı paralar için tespit ettiğimiz fiyatların bunlar arasındaki hakiki arbitraj raiçlerine uymadığına da işaret etmeyi lüzumlu bulmaktayız. Bu sebeble bazı ihraç muamelelerimiz aslında dolarla yapıldığı halde başka bir para ile yapılmış gibi gösterilmekte ve suretle hakiki pazarlar arasındaki münasebetler gayri tabii yollara dökülmektedir. Bu da dış ticaretimizi fuzulü dolambaçlara sevk etmekte ve memleketimize sağlam döviz girmesine mani olmaktadır. Bu cihetle paramızın iç ve dış kıymetlerinin istikrara sevki hususunda çalışmalarda bu mevzuunda ihmal edilmemesi gerekir.

III- İhracat

1- İstihsal sahasında alınacak tedbirlerin ihracatımızdaki hayırlı akisleri derhal görülemeyeceğinden ve neticeler ancak uzunca bir vadede tahakkuk edebileceğinden, bugünkü ihracatımız asgari ithalat ihtiyacımızı karşılamayacak duruma düştüğü takdirde içistihlakın aleyhine dahi olsa mevcut ihraç kudretimizin bir miktar yükseltilmesi mümkündür.

İhracatımızı cins, miktar, kalite bakımından islah için tedbirler düşünülürken, mevcut ihraç formalitelerinin imkan nisbetinde azaltılması da temennilerimiz meyanındadır. İhracatın esas itibariyle serbest bırakılması, ancak yurt istihlakının gösterdiği ihtiyaçlarla mübadelede sürüm piyasalarının aldıkları tedbirler dolayısıyla tanzimine gidilmesi muvafıktır.

2- İhracatçılarımızın mahreç piyasalarda rakip memleketlerle daha şuurulu bir tarzda boy ölçüşebilmeleri için ihraç rejiminin rekoltenin idrakinden evvel açıklanması ve yürürlükteki rejim makbul sebeplerle tadil edilirken orejimin altında taahhüde girmiş ihracatçıların akidlerini icraya imkan sağlanması icabeder.

3- Yukarıdaki prensibin ticaret ve tediye anlaşmaları aktinde mümkün olduğu kadar gözönünde tutulması ve bunların akdinden sonra ticaret aleminin vakit kaybedilmeden haberdar edilmesi doğru olur.

4- İhracat ve İthalat ticaretinin gelişmesi için dışarıya seyahat etmek zorunda kalan tüccarlarımıza alakalı makamların kolaylık göstermesi temenni edilir.

IV- İthalat

Dış ticaret muvazenemizi denkleştirmek için bir taraftan ihracatı arttırmaya çalışırken diğer taraftan ithalatı azaltmaya çalışmakta zaruret hasıl olmuştur. Halen ithalat, genel ithalat listeleriyle tahdit edilmektedir. Fakat mer'i olan bu listelerin rasyonel ve matluba muvafık olduğu iddia olunamaz. Bundan maada pek geniş tutulduğundan listeler tatbik de edilmemektedir. Bir çok müracaatların reddi zarureti hasıl olmakta, ani surette döviz müsaadeleri durdurulmakta ve uzun zaman geçirilmektedir. Listeler gümrük pozisyonlarına göre tanzim edilmiştir. Halbuki aynı pozisyonlara dahil olan maddeler arasında memleketin ihtiyacı bakımından çok farklar vardır. Bunlar madde madde tahlil edilip en lüzümlü olanlarını ayırmak doğru olur.

Listelerde ihtiyaç derecesine göre bir tasnif de mevcut değildir. İthalat listesine dahil maddeleri mesala birinci, ikinci, üçüncü derecede lüzumlu maddeler diye tasnif etmek ve sıralamak zarureti aşıkardır. Tahdide de en az lüzumlu maddelerden başlamak ve tahdidi yaparken ithalatçılarla toptancı tüccarlar nezdinde müsbet esaslara dayanan anketler tertip edilerek plafonları buna göre tesbit etmek lazımdır.

Diğer taraftan ticaret anlaşmalarımıza ekli listelerin tanziminde tüccarla işbirliği yapılmalıdır.

Bugünkü ithalat ticaretimizi düzensiz bir duruma sokan mühim bir amil de, sistemlerin sık sık değişmesi buna göre ve bu arada hususi takasdan kleringe veya aksine geçilmesidir.

Bu itibarla ithalat sistemimizin daha müsbet esaslara dayanması lazımdır. Bu değişikliklerin bir zaruret olduğu hallerde tüccara yeni vaziyete intibak imkanı verilmelidir. Ancak bu suretledir ki ithal malarını pahalılaştıran risk karşılığı ilaveleri bertaraf edebiliriz.

Elde mevcut gümrük tarifesi birçok bakımlardan ihtiyaçlarımıza uygun değildir. Birçok hükümlerin sarahatsızlığı ihtilafları mucip olmaktadır. İstanbul Ticaret ve Sanayi Odasında müteşekkil gümrük eksper heyetine akseden ihtilaflı beyannamelerin çokluğu bunu teyit etmektedir. 1948 yılında çıkan ihtilafların % 85'i tüccar lehine neticelenmiştir. Bu da mükellefin kötü niyetinden ziyade tarifedeki sarahatsızlığın mevcudiyetini isbat eder. Ayrıca ihtilaflardan doğan zararların münhasıran mükellefe değil, haksız çıkacak tarafa yüklenmesini mümkün kılacak hükümler kabul edilmelidir.

Gümrük tarifemizdeki madde numaraları da çokşumüllüdür. Aynı maddede lüks telakki edilecek mallarla pek lüzumlu mallar bir arada toplanmış ve aynı tarife nisbetine tabi tutulmuştur. Bazı mamul maddelere ait tarife nisbeti, bunlar memleketimizde imal edilmediği için yarı mamullerine nazaran daha düşüktür. Bu gibi mallar memleketimizde imal edilmeye başlanınca yarı mamullerin gümrüğünü kısa bir zamanda tenzil etmek imkanını veren bir hükme acele ihtiyaç vardır. Birçok sınai teşebbüsler bu suretle taazzuv edememektedir. Diğer taraftan tarife kanununun 9, 12, 16, 17 ve 30 uncu maddeleri islah edilmeli ve mal gümrükten çekilmeden çıkan ihtilaflar halledildikten sonra tetkik müdürlüğünce bilahara, itiraz halinde mükellefe rucu edilmemelidir.

V- Dış Ticaretin Organlaşması:

Dış ticaretin tanzimi meselesinde iş adamlarını ve iktisat erbabının bilgi ve tecrübelerinden istifade edilmesi imkanlarını sağlamak zarureti aşikardır.

Bugün gerek ithalata, gerek ihracata müteallik çeşitli meselelerin tanzimi yalnız idare mekanizmasının elinde bulunmaktadır. Ticari ve iktisadi sahalarda bilfiil çalışmak itibariyle pratik bilgi ve tecrübe sahibi bulunan iş adamlarının seslerini layıkı vechile duyurabilecek bir organ mevcut değildir.

Bu gibi organlar muhtelif namlar altında dünyanın her tarafında faaliyette bulunmakta ve mensup oldukları memleketin iktisadiyatına pek mühim hizmetler ifa etmektedirler. Memleketimizde iş adamlarından müteşekkil böyle bir ihtisas organının bulunmamasının zarar ve mahzurlarına hergün şahit olmaktadır.

Ticaret odaları ile ihracatçı birlikleri ve diğer mesleki teşekküllerin bu husustaki bilgi ve malumatlarından istifade edebilecek ve mesul makamlara karşı istişari mahiyette hizmetlerde bulunabilecek ve aynı zamanda ithalat ve ihracata müteallik meseleler hakkında alakadarları tenvir edebilecek bir ihtisas organı vucuda getirmek faydalı olur.

VI- Fiyat ve Tevzi Politikası

Halen istihlal ve ithalatımız, bazı maddeler müstesna, bugünkü fiat seviyesi üzerinden istihlakimizi karşılamaya yeter miktardadır. Fakat ileride dış ticaretimizin durumu icabı ithalatımızın yeniden ehemmiyetli nisbette tahdidi lazım gelir veya istihlakimizin ihracat lehine kısılması zarureti hasıl olursa, piyasadaki mal miktarının

yüksek talebe intibakının aşırı fiatla değil, sosyal adalete uygun bir fiat ve tevzi usulüyle tahakkuk etmesine taraftarız. Memleketimizin bünyesine uygun bir fiat ve tevzi teşkilatının ne gibi esaslara dayanması icap ettiği hususunda şimdiden etüdlerin yapılması faydalı olacaktır.

Bu çalışma, Devlet Planlama Teşkilatının görüşlerini yansıtmaz. Yayın ve referans olarak kullanılması Devlet Planlama Teşkilatının iznini gerektirmez; internet adresi belirtilerek yayın ve referans olarak kullanılabilir. Bu e-kitap, <http://ekutup.dpt.gov.tr> adresindedir.